

בענין מצוות לאו ליהנות ניתנו

לאו ליהנות ניתנו, לאו דוקא על המצוה גופא אמרינן כלל זה, אלא אפילו גבי עיכובא נמי אמרינן מצוות לל"נ. והוא אומר חידוש זה אהא דמותר לחלוץ בסנדל של ע"ז, כי החולץ מקיים מצוה בחליצתו, ומצוות לאו ליהנות ניתנו. דיש להקשות לכאורה, הרי על ידי החליצה מותרת האשה להנשא, נמצא שיש לה הנאה מסנדל זה שאסור בהנאה, ולא שייך לומר בזה מצוות לל"נ דעליה אין מוטלת המצוה להנשא, שהרי היא פטורה מפו"ר? ומתוך הרשב"א כי אין זה מקרי הנאה, דגוי דמצוה ליכא גבה, מכל מקום אי לאו איסור יבמה לשוק היתה מותרת להנשא לעלמא גם בלא חליצת היבם בסנדל זה, אין זה איפוא אלא עיכוב מצוה שגורם לה ההנאה, ובעיכוב מצוה גם כן אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו.

ועפ"י זה תירץ, דהכא ג"כ לולא גזירת התורה שצריך שחיטת מומחה הלא היה שוחט בעצמו ומי מעכב ע"י אין זה אלא עיכוב מצוה, וגם זה בכלל הא דמצוות לאו ליהנות ניתנו כחידושו של הרשב"א, ולכן מותר במודר הנאה, אבל במסוכנת ה"ט משום דעצם השחיטה הוא הנאה, דאי לא שחטה היתה מתה מאליה, ונבילה היא דבר מאוס

...האריך לתרץ את קושיית הט"ז על דברי הרמ"א ביור"ד (רכ"א, י"ב) בשם אומ' וז"ל: המודר הנאה מחבירו מותר לו לשחוט בהמה בריאה ואסור לו לשחוט מסוכנת. ומקורו מפני שדימה זה לשוחט בסכין של ע"ז, יור"ד סי' י', שמותר לו לשחוט בהמה בריאה מפני שהוא מקלקל (פי' שעל-ידי השחיטה פחתה מדמיה והזולה, שבתחילה היתה עומדת לחרישה ולגידול ולדות ולחלבה ולבשרה וכשנשחטה אינה ראויה רק לבשרה ולא קפצי עליה זביני (רש"י חולין וכל המפרשים). ואסור במסוכנת מפני שהוא מתקן, ומזה למד לדין מודר הנאה. וע"ז הקשה הט"ז הרי מעשים בכל יום שנוטלין שכר על השחיטה וכששוחט לו בחנם הרי הוא מהנהו? ועיין בנקה"כ ובפ"ת. והוסיף הגאון רי"ל לוי' שליט"א [זצ"ל] להקשות דדין זה סותר למ"ש המחבר דהמודר הנאה מחבירו אסור לו ללמדו מקרא, כיון שמותר ליקח שכר בעד לימוד מקרא והוא שלימדו בחנם, נמצא שמהנהו, ואם כן הכי נמי כיון שנוטלין שכר בעד השחיטה לכשר, הרי שכששוחט לו בחנם נמצא שמהנהו, ואסור. ותירץ על פי דברי הרשב"א ביבמות (ק"ג, א') המחדש דהא דאמרינן בכל מקום מצוות

(* הרה"ג ר' יצחק סלוצקי שליט"א מנובו-סיבירסק למד בצעירותו אצל בעל ה"חפץ חיים" בראדין, והיה ממקורבי הגר"א וסרמן, אח"כ עמד בראש ישיבה (זלודק פלך ווילנא?), ולאחרונה נהנה מיגיע כפיו (מוכר גלידה! עבודה המאפשרת שמירת שבת) בנובו-סיבירסק. חד"ת אלה שלח לאחד ממקורביו בארץ ובהם משיג על מאמר של הרב יהודה לייב לוי' זצ"ל בענין „מצוות לאו ליהנות ניתנו“, למאמר צירף מכתב אותו סיים וז"ל: „הגאון ר' יחזקאל אברמסקי יודע אותי מכבר, וגם הגאון ר' יוסף כהנמאן אולי יזכרני כי אתו למדתי בישיבת ראדין אבל הוא היה מהמצויינים ונחשב לעילוי ואנכי הייתי אז מהצעירים, ובזה אשאר ידידו משתחוה מול הדר"ג יצחק בר"מ וז"ל סלוצקי“.

מוריה, שנה שלישית, גל' י—יב (לד—לו), טבת—אדר תשל"ב

לחד מ"ד בהוריות י"ג, ולכן אסור במודר הנאה עכ"ד.

ותמה אני ע"ד איך לא חייש לקמחיה, כי לפי דבריו למה לנו לתלות הטעם בבריאה משום מקלקל ולא אמר פשוט שהוא בכלל מצוות לאו ליהנות ניתנו משום שבידו לשחוט וללא שצריך מומחה ומאי שנא במסוכנת, לו יהא כדבריו שנבילה היא דבר מאוס, אבל הלא היה בעצמו שוחט כמו בבריאה. ועוד תלי הלכתא בלא הלכתא, הרי לא קיימ"ל דנבילה הוי דבר מאוס ובכלל אין בשחיטה גדר מצוות לאו ליהנות ניתנו. אודה ולא אבוש שלא זכיתי לעמוד על דבריו. ובסנדל של ע"ז ה"ט משום דמצוות חליצה עליהם גם באין דעתה להנשא (ש"ע אה"ע קס"ה סעיף ג'), אך יש אומרים שאין כופין אותה. ובשעה שאנו דנין על החליצה אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואחר החליצה בשעה שתרצה להנשא הרי היא חלוצה. לולא דברי הרשב"א שאינו ת"י, ולא שייך לדינינו. ועל הקר מה בין שחיטת בהמה ובין ללמדו מקרא, לדעתי שנא ושנא. דבר פשוט דדין זה דשוחט לו בהמה בריאה איירי באופן שלא שחטו על פיו והיכא ששוחט ע"פ ובמצותו לית מאן דפליג דאסור, והוי כיווד לתוך שדה חבירו שלא ברשות (ב"מ ק"א.), ששמין לו וידו על התחתונה, ואם השביח נוטל רק היציאה והכא אין שבח ואין יציאה שהרי הוא מקלקל והוזלה משויה, כמ"ש למעלה.

אבל במלמדו מקרא הלא לא מצי למימר לא ניהא לי, הלא הוא משנן אתו את למודו ומדעתיה עביד וכיוון שמותר ליטול שכר על פסקי טעמים והוא מלמדו בחנם הרי מהנהגו. וזה פשוט.

אמנם יש בדעתך להשיבני כי גם בדין שחיטת בריאה ע"כ אמרי' שגילה דעתיה דניהא ליה, דאל"כ הלא הוא קרוב למניק ובע"כ איירי שהיה לן אומדנא והוכחה שאינו מקפיד ובלאו הכי לא היה מקום לקר

הט"ז, וגם הרמ"א היה לו לבאר ולא לסתום. ואיתא בב"מ שם: ההוא גברא וכו' א"ל זיל שיימיה וידו על התחתונה וכו', חזינא דקא גדר א"ל גלית אדעתך דניהא לך זיל שיימיה וידו על העליונה, ופירש"י, כלומר כמנהג בני העיר. ובטוב הקשה הט"ז, הרי המנהג שמשלמין בעד שחיטה.

ובכדי לבאר את זה אקדים לך כלל גדול בדין „זכין לאדם שלא בפניו“, המחנה אפרים, מגדולי האחרונים, בכלל זכיה ומתנה, הכריע בראיות ברורות שיש ג' חלוקות בהלכות זכיה, יש זכות גמור, ויש חוב גמור, וישנם דברים שיש בהם צד זכות וצד חובה. והיכא דחכמים אמרו שהוא חובה להמקבל והפסד לו אז לא מהני גילוי דעת ואומדנא, ואין לו רשות לעשות שלא מדעתו אם לא יצוהו בפירוש, כי אמרינן הדר ביה כיון שהוא חובה ואומדנא מהני באופן שיש צד זכות וחובה, ומקורו ממתניתין דגיטין (י"א, ב') האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור לעבדי חוזר בגט ואינו חוזר בשחרור משום דזכין לו לאדם שלא בפניו ואין חבין וכו' והק' בירושלמי הגע עצמך, היתה צווחת להתגרש, ומשני אמרינן הדרא ביה. ועיי"ש שהאריך הרבה בזה, ולכן בגט אשה צריך דוקא שליחות וזהו מדות חכמים שנתנו קצב לדבריהם והכא בשוחט בריאה כיון שעצם השחיטה מקלקל אותה מכפי שהיתה בחייה לא מהני אומדנא וגילוי דעת ואם לא שחט על פיו הוא מחויב לשלם לו, דבלא זה הרי הוא יורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות ואין מחויב לשלם לו שכר, ומעשים בכל יום שמשלמים שכר דוקא בשוחט ע"פ ובמצותו. ועל אכר"כ שאין שום דמיון ללומדו מקרא ששם הנאה בעצם ורבו קודם לאביו שמביאו לחיי עוה"ב.

ובתחילה עלה בדעתי לתרץ כיון שהבשר לא השביח אדרבה עוד הוזל רק עשה לו הנאה שהתירו לאכילה וסילק את האיסור של אינה זבוחה דרביע על הבשר הרי זה

הרב אברהם יעקב זלזניק
ר"מ ישיבת עץ חיים, ירושלים

בענין הפרשת תרומת מעשר קודם למעשר ראשון ואם הפירות טבולין כבר גם לתרו"מ, ומהו חיובן אז

(המשך מהגליון הקודם)

נטלה תרו"מ ולא מע"ר ולא מע"ש ולא מע"ע. אבל בלא נטלה תרו"מ בזה סיים דיש בו גם מיתה. ומה דקאמר ר"י בכלל יכול לא יהו חייבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר, היינו דקאי אקרא דולא יחללו, דטבל לתרו"מ לא שמעינן מנ"י אלא ממע"ר הטבול לתרו"מ. או יתכן שבאמת עיקר הדין דטבול למע"ר ולתרו"מ

ולענין מה שהקשינו לעיל ממש"כ הרמב"ם שם בסוף דבריו בס' המצות ומי שאכל טבל אחר הוצאת התרומה קודם הוצאת כל המעשרות חייב מלקות, דמשמע אבל לא מיתה. י"ל דבמש"כ התרומה כוונתו לכל התרומה וכולל גם תרו"מ. ומזה מובן דמ"ש לפני זה — אבל זה מלקות — כנ"ל, זה קאי רק על דבריו האחרונים, דהיינו

ועל פי זה יתורץ קושיית הט"ז דיש נפקא מינה בין היכא ששוחט על פי ציווי שבודאי מחוייב לשלם ובין במקום שלא צוהו, שיכול לומר מברית ארי את שסילקת את האיסור דרביע עליה, אבל לפי זה עלינו לומר שמצויים עוד שוחטים ויכול לומר משכחנא אינש דשחיט לי בחנם. עיין בפ"ת שהביא בשם פני אריה, אבל הרמ"א לא הזכיר זה בדבריו, עכ"פ פירשנו את ההלכה. אבל אי קשיא לי הא קשיא מה טעם במסוכנת אסור לו לשחוט אף שתמות הבהמה. ולעיל בסעיף ד' כתב שמותר לרפאות בהמת המודר הנאה אפילו בידים אם רואה שתמות אם לא יעשה לה הרפואה, וביארו הטעם מפני שהוא כמחזיר אבידתו ואמאי אסור במסוכנת? ואולי יש לחלק דברפואה הוי טעמא שהחולי שפגע בבהמתו שהיא ממונו הוא סיבה שעליה מצות השבת אבידה להציל ממונו מן ההפסד אבל במסוכנת סיבת מיתתה היא טבעית ולא מקרה אלא שהוא רוצה לעשות תחבולה להרויח מבשרה ע"י שישחטה וזה מיקרי מניעת הרויח ואין אדם מצווה מצד מצות השבת אבידה שיגייע לאדם ריוח. ויש להאריך בביאורו ואכ"מ.

כמו דאמרינן ופורע לו חובו, ואמרו בגמרא נדרים ל"ג מ"ט, אברוחי ארי בעלמא הוא. ועיין בתוס' שם ד"ה חנן שהקשה, והא בשוכר את הפועל ב"מ צ"ג אמרינן ברועה שהקדים ברועים ובמקלות שאחר כך חוזר ונוטל מה שהוציא מבעה"ב, ואמאי לא אמרינן מברית ארי הוא? וי"ל דהיכא דברי היזיקא לאו מברית ארי הוא, ואימתי מברית ארי פטור, במקום שאין מצילו אלא מפחד הארי ולא ברי היזיקא, ובפורע חובו אינו ברי דיכול לומר מפייס הייתי לו ומחיל לי, וגם במשכון יכול למימר מפייס הייתי לו ומהדר משכונאי, ע"כ.

ולולא דברי התוס' נ"ל הטעם דשאני שומר כיון שקיבל עליו שמירת העדר ג"ז מתנאי השמירה שעליו לקדם ברועים ובמקלות וירדו חכמים לסוף דעתו של בעה"ב דניחא ליה שיקדם לפי ראות עיניו, ואם לא ישלם לו גם הוא לא יקדם, ודבר זה פשוט. אבל באינש אחרינא מברית ארי פטור. אבל גם חילוק התוס' בין ברי היזיקא או לא ברי היזיקא הוא אמת באינש דעלמא שאינו שומר כי זהו החילוק בין גרמא בניזקין שפטור בדיני אדם לבין גרמי שאנו דניין.